

Поліщук Антон Сергійович,
аспірант Національної академії Управління,
Україна, м. Київ,
фахівець Управління платіжних систем
та інструментів АТ «СБЕРБАНК»,
polantonk@bigvir.net

ТЕХНОЛОГІЧНІ НОВАЦІЇ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФІНАНСОВУ СТАБІЛЬНІСТЬ

Відновлення стабільності системи і довіри до неї в суспільстві стало основним завданням фінансового сектора після кризи, на що направлено великі зусилля з боку держави, суспільних інститутів, практиків та науковців. Ключові ризики для фінансової системи залишаються контрольованими, очікування — позитивними. Разом з цим, бурхливий розвиток інформаційних технологій сприяв появі нової, з одного боку позитивної тенденції — набуття принципово нової якості фінансових послуг, поява альтернативних продуктів і бізнес моделей, з іншого боку, з метою уникнення дестабілізації системи, необхідно вжити відповідні заходи з їх легалізації, адаптації у вітчизняну практику та регулювання. Розвиток технологій призвів до появи електронних платежів, електронних платіжних систем та електронних грошей. Революційна тенденція фінансового ринку — криптовалюти та виокремлення галузі економіки — так званої «fintech», яка об'єднує компанії, що використовують новітні розробки для надання якісніших фінансових послуг. Негативним аспектом цих процесів є їх правова невизначеність та неурегульованість. Відсутні й системні наукові дослідження у цій сфері, які б мали стати підґрунтям для створення ринкових стандартів, правових норм та методів протидії незаконного використання нових фінансових технологій. За цих обставин актуальність дослідження є очевидною.

Розвиток інноваційних технологій охопив усі сфери суспільного життя, випереджаючи найсміливіші прогнози. Найбільш відчутними ці процеси є у фінансовому секторі економіки. У 2015 р світові інвестиції в сферу фінансових технологій досягли піку в \$ 19,1 млрд. Відзначимо основні тренди фінансового ринку:

1. Стрімко ввійшли на ринок високотехнологічних фінансових послуг нефінансові установи, добре відомі у світі й в Україні

— технологічні компанії — Apple, Google, Facebook, Amazon, що використовують інновації та технології щоб конкурувати з класичними фінансовими установами, що у наслідку змінює структуру клієнтської бази та загострює конкуренцію. Науково-технічний прогрес приніс у досить консервативну фінансову сферу такі новації, істотність яких сформувала окремий термін, що надійно увійшов у повсякденний лексикон не лише економістів — фінансові технології (fintech). Термін «Фінтех» застосовують у практиці здійснення грошових переказів, платежів через мобільні телефони, скорингу та платіжних систем, які дозволяють залучати та інвестувати фінансові ресурси. Однією з таких технологій, що вже масштабно увійшла у фінансову сферу, є технологія блокчейн (blockchain).

2. Поява криптовалют та пов'язаних з ними видів економічної діяльності (таких як видобуток критовалют та торгівля). Багато людей вже на цьому заробляє, але не має змоги чесно оформити свою діяльність та платити податки. Різні країни вибирають різні підходи. Від відповіді на це питання залежить вирішення багатьох аспектів: оподаткування, дозвільні документи, оформлення операцій та права власності, механізми захисту від неправомірних дій. Різноманітність підходів до визначення статусу криптовалют і регуляторних підходів у різних країнах світу впливає на їх засосування. Так, в Євросоюзі Bitcoin не має юридичного статусу валюти або грошей, але приймається фізичними та юридичними особами як засіб обміну та може бути переданий, збережений або проданий в електронному вигляді. Історичний зріз яскраво ілюструє повну нездатність більшості країн адекватно та професійно реагувати на інновації та технологічний прогрес [5]. І у цьому контексті ситуація з криптовалютами добре корелюється з несистемними спробами регулювання багатьох інших інноваційних явищ.

3. Розвиток технологій призвів до появи електронних платежів, електронних платіжних систем та електронних грошей. У мережі Інтернет настільки багато платіжних систем, які пропонують скористуватися їх електронними грошима (PayPal, E-gold, Perfect Money, WebMoney, Яндекс.Деньги, Qiwi, GlobalMoney тощо), що перед пересічним українцем постають непрості питання: якій віддати перевагу, чи законні подібні операції, і що це взагалі таке — електронні гроші?. У 2016 році Національний банк України банкам та учасникам платіжного ринку про забо-

рону надання послуг з використанням електронних грошей торгових марок Webmoney, Яндекс. Гроші, QIWI Wallet і Wallet one у зв'язку з відсутністю узгоджених з ним правил їх використання [3]. Втім НБУ не має повноважень впливати на користувачів, оскільки може застосовувати санкції лише щодо учасників фінансового ринку. Однак, банки можуть передавати до правоохоронних органів (МВС та СБУ) дані про користувачів, якщо здійснювані ними операції є підозрілими. На таких порушників чекає блокування рахунків.

4. Поглиблення у електронне середовище банківських установ, які шляхом інтернет-мережі та впровадження сучасних інформаційних технологій реалізують маркетингові та бізнес-стратегії [5]. Водночас зростає аудиторія клієнтів орієнтованих на технології електронного бізнесу. Впровадження електронного бізнесу у банківських установах має свої переваги, серед яких: задоволення попиту клієнту на сучасний формат фінансових послуг, «відсутність кордонів», мобільність, зменшення матеріальних витрат та економія часу, відсутність потреби фізичної присутності постачальника послуг, простота використання, самостійний, з боку клієнта контроль за станом рахунку. Також доречно тут згадати й особливості споживачів фінансових послуг, нове цифрове покоління, яке дослідники називають Покоління Z. Формування їх світогляду, навичок відбувається в кардинально нових умовах глобалізації та інформатизації світу. Особливістю сучасної молоді є постійне їх перебування в інтернет-середовищі, яке одночасно є для них і джерелом інформації, і каналом комунікації, і місцем професійної діяльності, і безумовно територією фінансових послуг.

5. Набуває розмаху «соціальна інженерія». Соціальна інженерія — це мистецтво маніпулювання людьми та примушення їх до виконання дій або розголошення конфіденційної інформації іншим способом. Стрімкий технологічний розвиток інформаційного суспільства веде до зростання обсягу інформації, яка перебуває в обігу, збирається, обробляється, та застосовується у розрахунках. Сплеск особливо «витонченого» шахрайства на ринку фінансових послуг є значно розвиненим як в Україні, так і в інших країнах. Так, до найбільш розповсюджених можна віднести фішинг — надсилання листів на електронну адресу, ніби від банку чи іншою установи, в якому міститься посилання у якому необхідно ввести пароль чи іншу конфіденційну інформацію, яка

необхідна шахраю; вішинг — еволюційна форма попереднього типу шахрайства, що полягає в імітуванні дзвінків на мобільний телефон, ніби як від банківської установи та отриманні пароллю або іншої конфіденційної інформації, яка необхідна для доступу до банківських рахунків, фармінг. Процедура полягає у перенаправленні жертви на неправдиву IP-адресу, що забезпечує перенаправлення жертви замість шуканих нею сайтів на підроблені сайти. Попередження про вірус на комп'ютері. Утримувач шкідливого програмного забезпечення інформує жертву про зараження її комп'ютера вірусом і рекомендує перейти за посиланням та встановити необхідну захисну програму, яка якраз і є шкідливою та забезпечує доступ до необхідної інформації [6].

6. Теорія та практика насичується новими термінами, запозичених з інших галузей науки й техніки, спостерігається так звана транс термінологізація — перехід термінів з однієї терміносистеми в іншу. Про економічну та правову природу криптовалют предметних дискусій ведеться мало, коментарі обмежуються фразами «у нас заборонено» або «у нас не врегульовано».

7. Активізується інтеграція фінансових посередників, прикладом якої є «bancassurance» та «assurbanking» — розповсюдження банківських та страхових продуктів послуг через відділення альтернативних компаній.

Сам технологічний сплеск привів до позитивних змін у фінансовому секторі — мобільність, зручність, спрощений доступ до банківських та страхових послуг, зниження витрат за рахунок спрощення бізнес процесів та діяльність в діапазоні менших цін, в порівнянні з традиційними каналами надання послуг. Удосконалена система заходів ризик-менеджменту стала можливою завдяки впровадженню сучасних методів збору та обробки даних. Особливо цінним виявилось те, що новітні фінансові технології привели до ефективної взаємодії та комунікації, прозорості фінансових потоків і їх впливу на тіньові сегменти економіки. Втім, не все так ідеально у віртуальному фінансовому світі, і розвиток електронного бізнесу містить багато проблем і непорозумінь, є високо ризикованим і слабо захищеним з боку споживачів фінансових послуг. Неурегульованість багатьох питань вимагає оперативного реагування регуляторів ринку та законодавчих ініціатив. Суттєвою проблемою є те, що, якими б прогресивними не були інформаційні технології, багато чого у їх функціонуванні не залежить від людини. Так, у разі

технологічних збоїв платіжної системи, хакерських атак чи інших способів несанкціонованого доступу не завжди можливо відновити інформацію про стан рахунку, операції, що здійснювались, та, як наслідок, і відшкодувати збитки.

Посилює проблему та потребу у дослідженнях й вихід поза межі банківської системи сегменту фінансових послуг, які надаються ІТ-компаніями. За результатами досліджень багатьох світових консалтингових компаній, у третьому тисячолітті значення «нетрадиційних» фінансових взаємовідносин між клієнтами стрімко зростатиме. Електронні фінансові розрахунки із застосуванням систем (Chip-knip, QIWI, WebMoney, Visa Cash, тощо) відносяться в Україні до електронних грошей, які на території України визнаються нефіатними грошима (гроші, що функціонують у недержавних платіжних системах або обіг яких не регулюється нормативними актами держав). Виявити тих, хто використовував електронні гроші для фінансово-господарських або інших операцій у мережі Інтернет було неможливо й тому сьогодні регулятор, їх просто заборонив. Втім, як показує зарубіжний досвід, такий підхід себе не виправдовує, оскільки контроль у електронних мережах, зокрема і Інтернет або компаній «Фінтех» поки що неможливий.

Висновки. Отже, широкомасштабне впровадження е-бізнесу у фінансовому секторі в Україні, звісно, є прогресивним кроком, проте актуальними залишаються питання упорядкування термінологічного та понятійного апарату, адекватної нормативної бази, яка ґрунтується на кращій міжнародній практиці та передбачає належний захист прав споживачів, обов'язковість державного нагляду та сучасні заходи ризик-менеджменту. Нагальним є провести діалог регуляторів з приватним сектором, щоб визначити сфери, де підтримка регуляторів необхідна для розвитку технологій і забезпечення стабільності системи. Також органам регулювання слід здійснювати моніторинг інновацій у фінансовому секторі, щоб заздалегідь бути готовими до нових ризиків.

Література

1. Директива 2009/110/ЄС. Європейського Парламенту та Ради щодо започаткування та здійснення діяльності установами — емітентами електронних грошей та пруденційний нагляд за ними, що вносить зміни до Директиви 2005/60/ЄС та 2006/48/ЄС, та скасовує Директиву

2000/46/ЄС, від 16 вересня 2009 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_a18.

2. Про державне регулювання ринків фінансових послуг Закон України від 12.07.2001 № 2664-III // Відомості Верховної Ради України

3. Про заборонену користування електронними грошима Webmoney, Яндекс.Деньги, QIWI, Wallet і Wallet one («Єдиний гаманець»): телеграма Правління Національного банку України від 07.11.2016 № 57-0002/90626

4. Гарбар Ж.В. Форми та інструменти державного регулювання фінансового ринку // Науково практичний журнал «Економіка та держава» № 10 — Київ, 2014. — 18 — 21с.

5. Правовое регулирование криптовалютного бизнеса режим доступу: февраль 2017 Електронний ресурс: <http://axon.partners/wp-content/uploads/2017/02/Global-Issues-of-Bitcoin-Businesses-Regulation.pdf>

6. Облік, аналіз та аудит операцій з платіжними картками в банківських установах [Текст]: монографія: Облік, аналіз та аудит операцій з платіжними картками в банківських установах/ [І.М.Парасій-Вергуненко, С.П.Заднепровська (Поліщук)] — Київ: ДВНЗ «КНЕУ ім. В.Гетьмана», 2015. — 299 с. ISBN 978-966-8958-83-0

УДК 336.76

Прозоров Юрій Володимирович,
президент УТФА,

н.с.відділу економічної теорії

ДУ «Інститут економіки та прогнозування» НАН України,

yuriy.prozorov@gmail.com

Ярецький Олександр Анатолійович,

член Комітету НАБУ з питань захисту прав кредиторів

a.yaretskii@gmail.com

ПЕРСПЕКТИВИ ПРАВОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ КРИПТОВАЛЮТ В УКРАЇНІ: ТОВАР ЧИ ФІНАНСОВИЙ АКТИВ

Сьогоднішній світ перейшов на новий етап життя, де головну роль виконує інформація, а також економіка, що будується на ній. Це стало причиною глобального переходу від індустріальної економіки до інформаційної, цифрової. Під цифровою економікою розуміють виробництво, продажі і постачання продуктів через комп'ютерні мережі.